

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи організації виробництва

Процес організації: зміст, елементи процесу організації, суб'єкти організації. Сутність організації виробництва. Предмет і об'єкт вивчення курсу. Методи дослідження організації виробництва.

Системна концепція організації виробництва. Поняття виробничої системи, її складові елементи та структура. Інформаційні та матеріальні потоки виробничої системи. Класифікація виробничих систем. Взаємодія виробничої системи із зовнішнім середовищем.

Закони формування і функціонування виробничих систем. Закони статистики організації виробничих систем. Закони розвитку виробничих систем: синергії, пропускної здатності, оптимального співвідношення параметрів, інерції, еластичності, безперервності вдосконалення. Загальні відмінні особливості і властивості виробничих систем.

Принципи організації виробництва: пропорційність, прямоточність, оптимальність, безперервність, ритмічність, гнучкість, системність тощо.

Тема 1. Визначення виробничого процесу та його основних елементів (Лекція – 2 год.)

- Питання:**
1. Предмет, методи і зміст організації виробництва;
 2. Сутність та поняття організації виробництва;
 3. Функції, завдання та напрямки організації виробництва.

Теоретичні відомості.

Предметом організації виробництва є вивчення дії економічних законів в умовах виробничо-господарської діяльності підприємства та на основі їх вимог розробка найбільш раціональних методів використання матеріальних і трудових ресурсів, методи раціональної організації процесу виробництва, шляхи систематичного підвищення ефективності виробництва, поліпшення всіх економічних показників роботи підприємства, економічні методи підвищення ефективності виробництва.

Організація виробництва – це просторово-часова структура підприємства (робочої сили, підрозділів, засобів виробництва, матеріалів) та їх взаємодія для досягнення високих кількісних та якісних результатів на певний період за умов ефективного використання ресурсів.

Виробництвом у ринковій економіці називають будь-які види діяльності, які дають дохід, незалежно від того, відбуваються вони у сфері матеріального виробництва чи у сфері послуг.

Підприємство – це економічна одиниця, яка самостійно приймає рішення, реально використовує фактори виробництва для виготовлення та продажу продукції, намагається отримати дохід та реалізувати інші цілі.

Кожне підприємство в умовах ринку має дотримуватися таких **принципів**:

- *економічність* (досягнення запланованих результатів із мінімальними витратами або за певного обсягу витрат досягнення найбільших результатів);

- *фінансова стійкість* (підприємство на кожен момент часу має можливість здійснити необхідні платежі);

- *отримання прибутку* (виробництво та реалізація за кількістю та якістю мають бути організовані таким чином, щоб забезпечити прибуток і рентабельність)

Відповідно до основних положень теорії систем будь-який об'єкт, явище чи процес (включаючи підприємство) можна розглядати як **систему**.

Під *системою* мають на увазі сукупність взаємопов'язаних в одне ціле елементів.

Елемент системи – це частина цілого, яка під час аналізу не підлягає поділу на складові. Отже, будь-яка система:

- *по-перше*, складається з двох або більшої кількості елементів;

- *по-друге*, кожен елемент системи має властиві лише йому якості;

- *по-третє*, між елементами системи існують зв'язки, за допомогою яких вони впливають один на одного;

- *по-четверте*, система не може існувати поза часом і простором. Система має часову сутність (її склад можна визначити в кожний момент), а також свої межі та навколишнє середовище.

Перша особливість підприємства як системи полягає в тому, що *підприємство – це відкрита система*, яка може існувати лише за умови активної взаємодії з навколишнім середовищем. Воно вибирає із проміжного та загального зовнішнього середовища основні фактори виробництва і, перетворивши їх на продукцію (товари, послуги, інформацію) та відходи, передає знов у зовнішнє середовище

Умовою життєздатності системи є корисний (вигідний) обмін між «входом» і «виходом».

Система перебуває в постійній взаємодії із зовнішнім середовищем та має низку таких закономірностей:

- цілісність;

- інтеграція;

- комунікативність;

- ієрархія.

Підприємство – це організаційно виокремлена та економічно самостійна основна (первинна) ланка виробничої сфери економіки країни, що виготовляє продукцію (виконує роботу або надає послуги).

Виробнича система являє собою відокремлену в результаті суспільного поділу праці частину виробничого процесу, яка спроможна самостійно або у взаємодії з іншими аналогічними системами задовольняти певні потреби та попит потенційних споживачів за допомогою товарів і послуг, що виробляються цією системою.

Виробничі системи формуються і функціонують на основі загальних та окремих законів. Закони організації виробничої системи – це необхідні стійкі відношення між елементами виробничої системи, а також між цією системою і зовнішнім середовищем. Вони взаємозалежні та взаємообумовлені й усі разом становлять єдність, цілісність.

У виробничо-технічному відношенні підприємство являє собою техніко-технологічний комплекс, систему обладнання й механізмів, підібраних пропорційно за кількістю та потужністю відповідно до видів продукції, що випускається (або робіт, що виконуються, або послуг, що надаються), технології її виготовлення та обсягів випуску.

Організаційно підприємство являє собою первинну ланку промисловості, виробничу одиницю економіки країни із певною внутрішньою структурою, зовнішнім середовищем, закономірностями функціонування та розвитку. Організаційна система підприємства складається з виробничої та організаційної структур управління

підприємством і цехами, а також зв'язків між виробництвом та управлінням, підприємством і зовнішніми організаціями.

У соціальному відношенні підприємство є соціальною підсистемою суспільства, у ньому здійснюється взаємодія громадських, колективних та особистих інтересів.

В економічному аспекті підприємство є відокремленою ланкою промисловості, воно має певну оперативно-господарську самостійність і здійснює свою діяльність на основі повного господарського розрахунку. Економічна система передбачає економічні стосунки підприємства з державою, державним бюджетом, постачальниками та споживачами, банками.

В інформаційному відношенні підприємство – складна динамічна система, яка характеризується великим обсягом, інтенсивністю та різноспрямованістю інформаційних зв'язків між підсистемами й елементами, що постійно обмінюється із зовнішнім середовищем різною інформацією. Інформаційна система підприємства складається з планової, звітної, нормативної документації та різної інформації (письмової, усної, комп'ютерах), що характеризує стан та рух компонентів підприємства.

В екологічному відношенні підприємство являє собою виробничо-екологічну систему, що взаємодіє із зовнішнім середовищем шляхом матеріально-енергетичного обміну.

В адміністративно-правовому відношенні підприємство є юридичною особою з установленими державою в законодавчому порядку правами та обов'язками. Державою також регулюються стосунки підприємства з іншими ланками народного господарства, колективами працівників та суспільством загалом.

Підприємство може перебувати у двох станах: стійкому і нестійкому.

Стійкий стан характеризується ритмічним випуском високоякісної продукції та великим попитом на неї, рівномірним перебігом виробництва в усіх підрозділах, гарним матеріально-технічним і кадровим забезпеченням, сприятливим психологічним кліматом у колективі.

Нестійкий стан характеризується збоями в перебігу виробничого процесу, неритмічним випуском продукції й незадовільним попитом на неї, несвоєчасним матеріально-технічним забезпеченням, несприятливим психологічним кліматом у колективі.

Стійкий перебіг виробництва забезпечується постановкою підприємству та його підрозділам обґрунтованих і взаємопов'язаних планових завдань (замовлень) з урахуванням закономірностей зміни важливих техніко-економічних відтворення залежно від характеру внутрішніх і зовнішніх умов, реалізації цілей зазначеної системи.

Системний підхід обумовлює дослідження підприємства як єдиного цілого, тобто єдиної системи, що включає інші складені елементи, які перебувають у певній взаємодії. Така система є частиною іншої системи, у якій взаємодіє з іншими підсистемами.

Досліджуючи підприємство як соціально-економічну систему, необхідно зрозуміти єдність функціонального і структурного підходів. параметрів виробничих процесів, а також створенням системи управління, у тому числі із застосуванням сучасної електронної техніки.

Підприємство – це самостійний суб'єкт, що господарює, із правом юридичної особи, створений у порядку, установленому законом, для виробництва продукції, виконання робіт та надання

послуг з метою задоволення суспільних потреб і одержання прибутку.

Сучасне велике промислове підприємство являє собою складну виробничу соціально-економічну систему, якій властиві всі характеристики системи: вхід, вихід, процес, мета, зворотний зв'язок тощо.

Підприємство як соціально-економічна система являє собою цілісну, вірогіднісну, динамічну сукупність об'єктивно зумовлених елементів, взаємодія яких створює можливість ефективного Підприємство як первинна ланка промисловості постійно розвивається відповідно до вимог, що висуває

розвиток єдиного народногосподарського комплексу на сучасному етапі, а саме:

- 1) використання досягнень науково-технічного прогресу і забезпечення на цій основі високого техніко-економічного рівня виробництва продукції;
- 2) маневреність і мобільність, тобто здатність у короткий термін переключатися з виробництва одних видів виробів на інші чи випускати їх паралельно в необхідній кількості;
- 3) раціональне використання всіх видів ресурсів, забезпечення високої ефективності виробництва;
- 4) забезпечення оптимальних умов праці й соціального розвитку колективу підприємства;
- 5) екологічність усіх видів діяльності.

Основна ланка суспільного виробництва представлена двома типами підприємств: однозаводським та багатозаводським (або виробничим) об'єднанням.

Виробниче об'єднання – єдиний виробничо-господарський комплекс, до складу якого входять фабрики, заводи, науково-дослідні, конструкторські, проектно-конструкторські, технологічні організації й інші виробничі одиниці.

Підприємство зобов'язане діяти і господарювати в рамках законодавства, що регулює всі напрями його діяльності. Серед великої кількості юридичних актів визначальними є Закон України «Про підприємства в Україні», устав підприємства, а також погоджений із чинним законодавством колективний договір, що регулює відносини трудового колективу з адміністрацією підприємства.

Для ефективного господарювання важливим є визначення цілей створення і функціонування підприємства.

Генеральну мету підприємства прийнято називати *місією*, під якою мають на увазі виробництво продукції (послуг) для задоволення потреб ринку й одержання максимально можливого прибутку.

На основі загальної мети підприємства визначаються загальні цілі підприємства, що мають відповідати певним вимогам. Цілі мають бути:

- конкретними і піддаватися виміру;
- орієнтованими в часі;
- досяжними та забезпечувати підвищення ефективності його діяльності;
- взаємопідтримуваними.

Для промислового підприємства характерні такі *основні ознаки*: виробничо-технічна, економічна й організаційно-соціальна єдність.

Запитання для самоконтролю знань

1. Поясніть мету та завдання організації та планування виробництва.
2. Сформулюйте визначення поняття підприємства.
3. Чим визначається особливе місце та значення промислових підприємств у народногосподарському комплексі?
4. Сформулюйте визначення поняття виробничого процесу.
5. Розкрийте роль основних елементів, що визначають процес праці та виробничий процес на підприємстві.
6. Дайте характеристику основним, допоміжним й обслуговуючим процесам на підприємстві.
7. Сформулюйте визначення поняття операції.
8. З якою метою аналізують структуру виробничого процесу?
9. Чим простий виробничий процес відрізняється від складного?
10. Які принципи лежать в основі організації виробничих процесів?
11. Дайте характеристику паралельності як принципу раціональної організації виробничого процесу.
12. Сформулюйте зміст пропорційності та розкрийте значення дотримання даного принципу для підвищення ефективності виробничої діяльності промислового підприємства.